

menta, améknak a szára piros, az a jó... A szívbetegség ellen fagyöngyálja teát. Osztán zsírt is csinállok, kétszer-háromszor bekenem vele a sebet, be is gyógyul. Látom, maga is köhög, ha majd elmegy, kérjen füvet, megfőzi, és meglátja, elmúlik. De nem mindegy, hogy milyen vízben főzi meg. Csak a forrás vize jó, a kúti víz nem jó, hiába főzi meg, nem múlik el a betegség. Itt van a forrás mellettünk, ennek a vize jó. Szőlősön is van egy forrás, a templom mellett, annak is jó a vize. Én, kérem, nem szoktam beteg lenni, még meg sem hülök. Kúrálom magam. A fogamat se húztam még ki, egyet se. Hogy mit csináltam, ha fájt? Hát vettem rá az orvosságomból, és kiszűnt. Kitérdelöztek... Az orvosnál még csak egyszer voltam. Megszúrta a gally a kezemet, és elmérgekedett. A fiaim aztán nem hagytak nyugton, elvittek Margittára. Ott voltam két hétig a kórházban. A jobb kezemen van nyolc vágás, összedarabolták. Először azt mondták, hogy levágják. Le a kutya a farkát, mondtam én. Azt vágjátok le, de nem az én kezemet. Most is bekötöm, látja – mutatja a beburkolt jobb kezét –, nagyon érzékeny a hidegre. Egyszer meghívtak Szőlősre az iskolába. Valami doktorok voltak ott, oszt kérdezték, hogy én hogy gyógyítok. Hát mondtam, hogy füvekkel. Aztán kérdezték, hogy melyik betegségre melyik füvet használom. Hát én elmondtam. Miután már nem volt mit kérdezzenek, elmondtam mindenfélét, hát bekapcsoltak egy rádiót, az meg elmondta, amit én mondtam. De hallja, szórul szóra.

– Megengedi, hogy rágyújtsak egy cigarettára?

– Csak egész nyugodtan, én is dohányoztam valamikor, még mikor huszár voltam, majdnem négy évig. Ha őrségbe álltam, ölt meg az unalom. Rá-rágyújtottam, hamarabb telt az éjszaka...

– A gyerekei nem hívták, hogy költözzön hozzájuk?

– Hívtak, mindig hívnak. Voltam itt a Gábor fiaméknál a télen egy pár hónapig, de eljöttem. Jobban szeretek én már magamban, nem vagyok senkinek a lába alatt. Azt csinállok, ami nekem jólesik. Néha-néha most is megkínálnak, ha főtt ételük van. Én magamnak nem főzök. Egy-két tojást megsütök, az elég. Ugye, hogy elég? Elég! Elég...

Az alkonyatban, amint távolodok a falutól, az ablakon kiszűrődő lámpafény is elmosódik. Az emberek még nem alszanak. Jóságukat etetik, munkálkodnak. A küszködés rákényszeríti őket. Mert ha Kínlódjfalva el is maradt, az igyekvés az eresz alatt ücsörög, kutyák torkába menekül. Ők pedig hírül adják a világnak.

## SZILÁGYI ALADÁR

# Kínlódjfalva 1914–2015. Élt 101 évet

## riport

Napjainkban Olaszország-szerte a katasztrófaturizmus az idegenforgalom egyik virágzó ágazata. Nem, nem csupán a Vezúv kitörésének áldozatául esett Pompeji, avagy Herculaneum városáról van szó, hanem más természeti csapások, illetve történelmi katasztrófák gyors vagy lassú martalékává vált településekről is, amelyek *i paesi fantasma*, a fantomfalvak nevet viselik. Olaszthonban mintegy ezerre (!) becsülik ezeknek a lakatlanná vált kísértetfalvaknak/városoknak a számát, ahová a kalandra vágyó turistáknak „érdemes” betévedniük. Magam is jártam egy ilyen helyen: Bagnoregióban, melynek történelmi városmagját 1695-ben egy iszonyatos földrengés valósággal leszakította a település többi részéről. A szárazföldi szigetképződmény sziklájához csak gyalogszerrel járható viadukt vezet, ahol mintegy harminc lakatlan, reneszánsz kori műemlék épület kínál háborzongató látványosságot, nyolc itt rekedt lakos szolgáltatásaival.

Romániában jelenleg 126 fantomtelepülést tartanak nyilván. Legutóbb a Bihar megyei *Erdőtelep, Pădureni*, a környékeliek által a sokatmondó *Kínlódjfalva, Satul de Necaz* elnevezéssel emlegetett helység került fel erre a fekete lajstromra. Utolsó lakója, Somogyi József 2015 márciusában távozott az élők sorából. De Kínlódjfalvát nem fenyegeti semmiféle turistainvázió, hiszen amint ottjártunkkor meggyőződhetünk róla, az egyedül árválkodó Somogyi-porta kivételével – ez műholdfelvételeken is még látható – egyetlen, akár romos épület sem bizonyítja, hogy valamikor egy kisebb faluközösség élte ezen a területen munkás hétköznapjait. Mégis errefelé tartok harmadmagammal múltidézőbe, az egykor itt éltek-holtak nyomait kutató. Riportportyánkat Farkas Antal költőként is jeleskedő váradvelencei református lekipásztor „provokálta ki”. Ugyanis barátunk egy harmincoldalnyi gépirattal állított be szerkesztőségünkbe, azzal az ajánlattal, hogy kezdjünk valamit

**SZILÁGYI ALADÁR közíró, szerkesztő (1943, Pankota). Kolozsvárott tanult filozófiát. Publi-cista, a Kelet–Nyugat egyik alapítója, később főszerkesztője. Elbeszélései, kritikái, tanulmányai különböző hazai és magyarországi lapokban jelentek meg. Az Erport.ro főmunkatársa, a Várad szerkesztője.**

ezzel az általa több mint négy évtizeddel ezelőtt, 1976-ban papírra vetett anyaggal. Arra ösztökélt, hogy járjuk be újra azt a mára eltűnt, általa is előszeretettel Kínlódjfalvaként aposztrófált holt vidéket, keressünk fel néhány máshová vetődött túlélőt, rakjuk egymás mellé, vessük össze az általa – bevallása szerint – még „tapasztalatlan” ifjúként megírt szociográfiát egy újra lebonyolítandó helyszíni szemle tapasztalataival.

Antal barátunk még középiskolás diákként heteken keresztül naponta kigyalogolt Érszőlősről – a községközpontból, ahol rokonainál töltötte a vakációját – feltérképezni az eltűnés szélére jutott falu kisvilágát. Faluszociográfiája, melynek közlését

annak idején, a „szocializmus kiteljesedésének korában” egyetlen lap sem vállalta, az utolsó előtti pillanatban íródott: 1966-ban még 85 lakost írtak össze, az ő ottjártakor 58-an, az azt követő esztendőben, az 1977-es népszámláláskor már csak 41-en éltek a faluban, a rendszerváltozás után két évvel megejtett, 1992-es konskripció biztosai immár csak egyetlen ép portát találtak Erdőtelepen, két lélekkel. Tehát Farkas Antal falujárása alkalmával éppen a felgyorsult romlás-bomlás folyamatát térképezhette fel. Kínlódjfalva nem valamilyen természeti csapás, földrengés, árvíz, tűzvész, avagy hadi veszedelem, hanem a reménytelenség, a kilátástalanság, a kiúttalanság (szó szerint értendő!) áldozata lett. A település történelmi időmérccével mérve ugyanvalóst kérészéletű volt, hiszen első megülői a nagyon olcsón megszereshető földek hírére 1914-ben kezdtek ideszállin-

gózni az akkor még *Iharostanya* nevet viselő határrészre Biharból, Szatmárból, a Mócfoldról, egyebün-nen. Ha valaha, valaki fejfát állítana az elpusztult falu sírjára, imígyen örökíthetné meg az emlékét: „IHAROSTANYA, ERDŐTELEP, KÍNLÓDJFALVA 1914–2015. ÉLT 101 ÉVET”...

Székelyhidat elhagyva, Kiskerekinél felszedjük fotóriporterként mellénk szegődött kollégámat, Mészáros D. Eleket, aki az „Érmellék száguldó riportereként” szintén jó ismerője a



A Talpaş családot Margittán kerestük fel

Fotók: D. MÉSZÁROS ELEK

„terepnek”. Úgy tűnik, könnyű dolgom lesz, kényelmes riportportya vár rám, hiszen nagytiszteletű barátunk mindent gondosan előkészített: arra semmi esélyünk nincs ugyan, hogy az ő faluszociográfiájában több mint négy évtizede megszólaltatott, jobbára idős emberek közül valakit is életben találjunk, de utánajárt, és több, Kínlódjfalváról kimenekült-szétszóródott, reménybeli riportalanyt sikerült felhajtania.

Javaslatára először a Talpaş famíliát látogatjuk meg Margittán. A jókora porta négy nemzedék otthona. A 84 esztendő Mihai bácsi, bár hetek óta az ágyat nyomja, úti célunk hallatán felélénkülve, szavait gyakran ízes magyar beszédre váltva mesél szülőhelyéről. A dédapja Móc föld szívéből, Topánfalváról vetődött erre, közvetlenül az első nagy viláégés kitörése előtt, csebrekkel megrakott ekhós szekérével. Neszét vette a rendkívül alacsony áron megvásárolható földeknek, megelőlegezte, s a következő esztendőben már családotul tért vissza, néhány földjét is magával csábítva. Így a jobbára Nagyszalonta környéki, többnyire baptista *hajdúivadékok* mellett Mócfoldról, a Felső-Aranyos völgyéből érkezett ortodox vallású *topányok* lettek az „alapító atyák”. Érdekes módon ennyicske idő elegendő volt ahhoz, hogy a település múltjáról legendák keletkezzenek: Mihai bácsi úgy tudja, hogy szülőhelye, a hajdani Iharostanya helyén réges-régen gazdag, népes falu létezett, valamikor a tatárdúlás miatt vált pusztá helyé... (Utánanézttem: erre a vidékre 1717-ben törtek be az Erdélyre utoljára rázúduló tatár hordák, akkor pusztították a környéket. Talán ez az esemény maradt fenn a népi emlékezetben.) A föld, amit Talpaş Mihai dédöse felvásárolt, olcsó volt ugyan, de elég silány minőségű, keményen meg kellett dolgozni azért, hogy évről évre termőre forduljon.

„Öt hektár földünk volt, annyit lehetett vásárolni, hatvan juhot, szarvasmarhákat tartottunk, disznókat hizlaltunk, a család apraja-nagyja kivette a részét a munkából. Néhány évig iskolánk is volt, éppen a nővéremék adtak bérbe egy helyiséget osztályteremnek. Az I–IV. osztályba tíz-tizenkét gyerek járt, románok, magyarok vegyesen. A négy osztály elvégzése után a közeli Úsztatóba mentek gyalogszerrel, nyolcadikig. A kollektivizálás bekövetkeztével egyre kilátástalanabb lett a helyzetünk a villanyt és a kövezett utat

nélkülöző faluban, mégis nehezen döntöttünk az elhagyása mellett. 1970-ben költöztünk be Margittára. Még otthon, a faluban alaposan kitanultam az ácsmesterséget, könnyen találtam munkát az építkezési vállalatnál. Nagyobbik fiam 11, a kisebbik 9 éves volt akkoriban. A városba költözésünk után nem számoltuk föl azonnal az ottani gazdaságunkat, tartalék lehetőségként őrizgettük, a házunkat megtartottuk, a háztájinkat is működtettük, évekig minden szabadidőnket ott töltöttük. Azt mondogattuk, ha nem válik be a margittai élet, visszaköltözünk. Végül ez nem következett be. A nagyobbik fiam tíz éve továbbállt. Az Egyesült Államokban keresett és talált boldogulást magának, már megvan az amerikai állampolgársága is. Nemrég látogatott haza, három napja indult vissza új hazájába.”

Egymás után szállingóznak be a család férfi tagjai, előbb a legkisebbik unoka, a 25 éves Rázvan toppan be, neki már nincsenek élményei, emlékei a faluból, ő sikeres vállalkozó, vendéglőt üzemeltet a városban. Előkerül az apja, a 60 esztendő Andrei is, egy családi fényképalbumot hoz magával. Mutogatja a még Kínlódjfalván készült fotográfiákat, magyarázza, hogy ki mindenkit örökített meg a vándorfényképész. Néhány eléggé megviselt felvételt óvatosan kikotor az albumból, készséggel rendelkezésünkre bocsátja, följánlja: hátha hasznosíthatjuk a róluk írandó „könyvünkben”. Mihai bá felesége, Maria néni a konyhában tüsténkedik, egy-egy kisebb malom-

keréknyi, frissiben sült lángossal szíveskedve bocsát utunkra bennünket.

Az érszőlősi községházán Ionel Şipoş, az önkormányzat jegyzője fogad. Előkeresi a régi regisztereket, mutatja, hogy – miért, miért nem – az 1959–1962-es telekkönyvi iratokban kizárólag a település népies csúfneve, *Satul de Necaz* (*Kínlódjfalva*) szerepel... „Ez az apró település alig évszázadnyi története során többször váltott megyét, akkor még Tasnád városának vonzáskörzetében, hol Szilágyhoz, hol Szatmárhoz sorolták. Soha nem volt külön településként számon tartva, alapítása óta a Tasnádbajom (Boianu Mare) községhez tartozó Úszató (Păgaia) falu részeként szerepelt. Csak az 1965-ös közigazgatási, területi átrendezés óta tartozik külön feltüntetett, a népszámlálások idején is számba vett helységgént Érszőlős (Vişoara) községhez. Akkor kapták az Erdőtelep (Pădureni) nevet, amikor a községközpontot, Nagypacalt is átkeresztelték a szebben hangzó Érszőlősre. Bár már 2015 óta lakatlan, a hivatalos adatokban változatlanul külön településként szerepel, a térképekről sem tűnt el. Addig nem lehet kitörölni a nyilvántartásokból, amíg nem módosítják azt az 1965-ben hozott törvényt, mely a községek összetételét szabályozza.”

Az önkormányzat jegyzője készségesen mellénk szegődik, együtt keresünk fel, próbálunk megszólaltatni néhány Kínlódjfalváról Érszőlősre költözött lakost. Jól ismeri őket, talán a bizalom is nagyobb iránta, mint a jöttment, ismeretlen újságírók iránt... Ebbeli reményünk kezdetben nem igazán válik be, mert egyik előre egyeztetett riportalanyunkról kiderül, hogy meggondolta magát, nem áll kötélnek, a jegyző által az utcán megszólított néni pedig sűrű fejcsóválás közepette menekül előlünk. Szerencsénkre, végül „embe-rünkre találunk” a 86 esztendő Nagy Károly személyében. Ő ugyan nem Kínlódjfalva szülötte, az erdőn túli, Szatmár megyei Szödeme-teren, Kölcsey Ferenc szülőhelyén látta meg a napvilágot. Igent bólogatva elmosolyintja magát, amikor rákérdezek: tudja-e, hogy falusfeleként tisztelheti a Himnusz költőjét.

Nyolcesztendő volt, amidőn 1940-ben szülei szekérra rakták a holmijukat, s egyetlen tehénkéjüket a szekér után kötve, a tasnádi útról lekanyarodva átkeltek a kínlódjfalvi

erdőn, szerencsét próbálni. „Vettünk tűzholdnyi, öt hektárnyi szántóföldet, házat építettünk. Volt hat testvérem, én vagyok a hetedik, a legkisebb. A többiek már mind meghaltak, én maradtam egyedül. Ott nőttem fel 18 éves koromig, látástól vakulásig dőgoztam a földet, állatokat gondoztam. Öt osztályt jártam ki. Később elmentem Nagykárolyba, traktorista iskolába. Dőgoztam a szatmári gépal-lomáson két évet, katonaság után, amikor leszereltem, a margittai gép-állomáshoz angazsáltak, onnan mentem nyugdíjba. A '60-as években nősültem, négy fiam van, volt még egy, de őt megütötte és agyoncsapta egy fa az erdőben, 32 éves korában. A feleségem tíz éve halt meg, agyvér-zést kapott. Háztartással foglalkozott, rengeteg libát tartott, sokáig dőgozott a kollektív gazdaságban is. Mind a négy fiunk kitanult sofőrnek, szétszóródtak megyeszerte, csak egyetlenegy lakik itt, Érszőlősön. Kínlódjfalván nem volt se rádiónk, se televíziónk, semmi. Áram se volt, akkoriban még Pacalon se. Kukorica, rozs, más gabona mellett rengeteg kendert termeltünk, törték az asszonyok szorgalmasan, ruhát, ágyneműt, egyebet szőttek belőle. Szedtük a tengerit csuhástul, esténként összejártunk, közösen hántogattuk, és ha valaki házat épített, javított, aki csak mozgott, részt vett a kalákában. A román és magyar családok között jó viszony volt, nem volt veszekedés vagy ilyesmi. Sokat jártunk az erdőbe, ott volt a kertünk végében. Aki-nak volt puskája, az vadászott, lőttek vaddisznót, őzet, vadnyulat, fácánt. Most az egyik darab föld – éppen



szomszédos Somogyi Jóskaék nemrég elárvult portájával – sűrűn be van rakva akácossal. Ott annyira soványak a fődek, hogy sosem volt érdemes munkálni. Tűzifának használjuk az akácot, meg szerszámot is lehet belőle csinálni. Régen abból gyártották a szekérnek minden részét. Most már egy társulás műveli a határunkban az összes földet, főleg repcét természetnek rajta, egyebet a vaddisznók miatt nem érdemes. A Somogyi-portán túl egy Margittára származott szomszédunk a megtartott birtokát kibővítette, elkerítette, karámokat emelt rája, birkatenyésztéssel foglalkozik. Vagy négyszáz juhot tart, három juhással. Van annak már legalább két éve, hogy nem jártam arrafelé...”

Beszélgetésünk végén meghozzák az ebédjét, de amikor Farkas Anti barátunk elárulja, hogy ha majd megérkezik a pol-

gármester, az ő terepjárójával szemlét tartunk Kínlódjfalva maradványán, Károly bácsi felvillanyozódva csatlakozik hozzánk. Az ebéd várhat...

Következő riportalanyunk Orbánné Sallai Éva. Később kiderül: amikor az ő nevelőszülei annak idején Farkas Antal beszélgetőpartnerei voltak, akkor ő már nem élt Kínlódjfalván. „1940-ben születtem Nagyváradon, 1944-ben kerültem ide, négyéves koromban. A gyermektelen Sallai Józsefék vettek ki a nagyváradi lelenctől, és örökbe fogadtak. Bár

szülőanyám még élt akkor, soha nem találkoztam vele. Helyben végeztem el a négy osztályt. Már tíz-tizenkét éves koromban rengeteget jártam napszámra, ott Kínlódjfalván. Hogy meddig éltem a faluban? 1967-ben mentem férjhez, akkor idekerültem, ebbe a házba, ahol most lakom. A férjem idevalósi volt.” Amikor riporter kollégám, Farkas tiszteletes rákérdez, hogy Kínlódjfalván mennyire jártak össze az emberek, Éva asszony felélénkül: „Jaaaaj, igen, igen, ha valami valami nagy dologba kezdett, építettek egy házat vagy istállót, akkor közös erővel hordták a földet, deszka közé tették és alaposan döngölték. Egymást segítették kalákában. Nem volt ilyen bőség, mint most, de azért az összetartozás jobban megvót, hogy segítsünk egymáson, mindenki ment. Nem nézték azt, hogy jaj, én többet segítettem, jaj, az nem segítette vissza! Az aratás, az még úgy vót kézzel, a férfiak

lekaszálták a gabonát, mi meg asszonyok, lányok szedtük a markot, a hónyunk alá sarlóval gyűjtöttük. Ha aratás körül már nem maradt az előző évről kenyérnek való, akkor korán levágtunk valamennyit az új termésből, és bottal, cséphadaróval kicsépeztük, hogy legyen kenyérnek való gabona. Szabad idejünkben, esténként gyakran jártak egymáshoz az emberek. Az asszonyok fontak, az emberek beszélgettek, borozgattak, kártyáztak. Vót olyan is, hogy a fiatalság külön összejárt, a lányok kézimunkáltak, járt a kezük, mint a



Mureşan Anna, a falu utolsó előtti tanítója

motolla, a legények meg évődtek, nótáztak. Amikor én eljöttem Kínlódjfalvára, éppen akkor folyt a kollektivizálás. A fogadott szüleim ott éltek továbbra is, majd öregségükre ők is beköltöztek Érszőlősrre. Mindenkinek a házatúl az erdőig vót nagy kertje, nagy gyümölcsöse vót, mindenfajta gyümölcsfával, szilva, barack, körte, alma, dió, szőlő termett bővíben. Néhány családnak méhese is vót. Már akkor egyre többen jártak normázni a kollektívába, főleg az asszonyok, a férfiak legtöbben Margittára ingáztak, vagy elmentek a környékbeli bányákba dógozni.”

Amikor Farkas Antal tiszteletes a kis közösség vallási élete iránt érdeklődik, kiderül, hogy bizony, a legközelebbi, tasnádbajomi pópának nem volt szokása kijárni a felerészben román ortodox családok lakta faluba, még házat szentelni se, az érszőlősi református lelkipásztor se fáradt ki gyakran maroknyi híve gondozása végett. Aki lelki szükségét érezte, vasárnaponként begyalogolt a községi templomba istentiszteletre. A reformátusoknál valamivel számosabb baptista közösség viszont önszervezésbe kezdett. „Ott vót az imaházunk, Sallaiéknál, akik örökbe fogadtak. Náluk vót az imaház, ahol a baptista hívek hetente kétszer-háromszor összegyülekeztek, amíg megvótak.”

Ahogy tovagördülünk a község frissen aszfaltozott, vízvezető árkok szegélyezte útjain, rendezett utcakép tárulkozik elénk, szemlátomást jó gazdái vannak a településnek. Az Érhát dombvonulatának oldalán emelt, jobbára kétszintes tornácos házak, pincesorok szorgalomról, jómódról vallanak. Riportcélunk szempontjából ígéretesnek tűnő alanyhoz, Mureşan Annához kopogtatunk be: ő volt Kínlódjfalva utolsó előtti tanító nénije.

„Nem volt pedagógusi képesítemem, nem végeztem tanítóképzőt, közvetlenül érettségi után foglaltam el a megüresedett állást. Összesen nyolc évig, 1968 és 1976 között tanítottam ott. Általában hét-nyolc gyermekem volt a négy összevont osztályban, eleinte akár tizenkettő is. Amikor én otthagytam, még egy évig volt tanítója az iskolának, aztán tanulók hiánya miatt felszámolták. Persze, nem tellett önálló épületre, az iskola mindig valamelyik gazdának a házában volt. Először ott, a legelső házban, ahol beértünk a faluba, utána meg egy Talpaş nevezetű móc származék portáján műkö-

dött. Szép, tornácos épület volt. Minden ház tornácos volt a faluban. A jelenleg Margittán lakó Talpaş lánytestvére lakott ott. Egy külön bejáratú szoba el volt különítve, ki volt alakítva osztályteremmé. A háztulajdonos nagyon rendes ember volt, kitakarította az osztályt, behordta a tűzfát, és korán bedurrantott a jókora vaskályhába. Mire megérkeztek a gyermekek, jó meleg volt a teremben. Én minden reggel hétkor indultam útnak innen, Érszőlősről, gyalog mentem vagy négy és fél kilométert, nyolcra kiértem, télen-nyáron, ha esett, ha fűjt, bármi volt, mert menni kellett. Nem, nem használtam biciklit, annyira buta voltam, igaz, az a nagyon hepehupás, gyakran térdig érő sárral borított földút nemigen volt alkalmas a kerékpározásra. Székér ritkán járt arrafelé, azt nem várhattam el senkitől, hogy elibém szerezzen legalább a bekötőútig. Akkor lett valamennyire könnyebb dolgom, amikor öt esztendő elteltével beindították a Margitta és Tasnádbajom közötti távolsági buszjáratot. Reggelente azzal eljuthattam a falu bejáratáig, de visszafelé, a tanítás befejeztével továbbra is gyalog kellett jönnöm. Gyalog jártam, és olyan egészségnek örvendtem, hogy ez idő alatt talán még megfázva sem voltam soha. Egyszer volt egy nagyon nevezetes hideg idő, sűrű havas eső esett, azt nem tudom elfelejteni. A falu végén kezdett esni, és mire felértem az iskoláig, végigfagyott a ruha rajtam. És még akkor se lettem beteg! Hála istennek, már jó meleg volt az iskolában, a gazda idejében begyűjtött a jókora öntöttvas kályhába,

csak úgy ontotta a meleget. A szőlősi igazgatóm, Tamás Balázs mindig idejében gondoskodott elegendő tűzifáról, igaz, nem is volt messze az erdő. Hozzá voltam szokva a gyalogoláshoz, gyerekkorom óta gyakoroltam a hosszán, meszszi-re járást, hiszen én is a tanyavilágban születtem. A Vass-tanyához, ahol a szüleim laktak, az Érszőlőssel szomszédos Érabrányhoz tartozó Dzsér volt a legközelebbi település, első osztályos korom óta oda jártam iskolába. Ott születtem azon az isten háta mögötti tanyán, és ott is éltem, amíg le nem érettségiztem. Margittán a felső ciklusba iratkozva, majd középiskolásként bentlakásban laktam. Hét végén mindig hazajártunk, gyalog tettünk meg több mint húsz



Nagy Károly, akiben „emberünkre találtunk”

kilométert. Már akkor hozzászoktam a hosszú szárú gumicsizma viseléséhez.

A kellő tanszerek megvoltak az iskolában, minden évben új tankönyvünk volt, a szülők pedig megvették a füzeteket, mindent, ami kellett. Arra nem támadt igény vagy lehetőség, hogy valamiféle kulturális műsort vagy színdarabot betanítsak a gyerekeknek. Kevesen voltak a felerészben magyar, felerészben román falucskában. Az oktatás román nyelven zajlott, a magyar gyerekek jól boldogultak a román nyelvvel. Amikor itt befejezték, az úsztatói román iskola felső tagozatára mentek. Igaz, akadt néhány magyar gyermek, akit az érszőlősi magyar iskolába írtak a szülei. És mind-mind szakmát tanultak, főleg traktoristák meg sofőrök lettek. Néha meghívtak egy-egy ebédre, családi eseményre, de amíg ott tanítottam, egyetlen esküvő vagy temetés sem volt. A papok eléggé lusták voltak ahhoz, hogy néhány lélekért kijárjanak Kínlódjfalvára, de az emberek se nagyon strafokálták magukat miattuk. Volt egy kisebb baptista gyülekezet, öt-hat család, annak volt helyi vezetője, de az ortodox románok Úsztatóra jártak templomba, a három-négy református család, általában a falu magyar része, Érszőlőshöz szokott. A temetőt akkor se gondozták különösebben, azóta már el is tűnt, alig van nyoma. Amikor kítavaszkodott, szépen kijöttek elibém az őzek az erdőből, legelgettek a vetésen, s nem zavartatták magukat, amikor megpillantottak.”



Farkas Antal – mintha ráérezett volna valamire – felteszi a volt kínlódjfalvi tanító néninek a kérdést: „Nem félt, nem tartott semmitől, amikor megannyiszor, akár még sötétben, napfelkelte előtt, egy szál magában nekivágott a földútnak? Sohase fordult elő, hogy megtámadták, bántalmazták volna?” A törekeny asszony összerезzen, és kissé előregörnyedve bólogat: „De igen, volt bizonyisten egy nagy verekedésem... Jöttem hazafelé az iskolából, egy déli óra volt, karácsony előtti vakáció kezdődött. Gyönyörű szép napsütéses idő, de sár volt bőven, nagy-nagy sár. Éjjel fagyott, de napra megolvadt. Én a járásáról mindenkit ismertem a faluból, de messziről láttam, hogy egy idegenféle közeledik. Sötétnagy, behemót ember volt. Nem zavartattam magam,

Ionel Şipoş, a község jegyzője

de amikor velem egyirányt ért, akkor hirtelen nekem ugrott a kezivel. Egy szót se szólt, nem mondott semmit, csak kegyetlenül ütni kezdett. És akkor eszembe jutott, hogy pénzt ígérjek neki, ha békén hagy továbbmenni. Mondtam is, hogy hagyjál békén, mert adok pénzt! Kérdezte: hun a pénz? Kinyitottam a táskámat, hogy vegyek ki belőle, kiragadta a kezemből, és én akkor elkezdtem szaladni. Otthagytam a táskát, mindent, ő mégis rohant, rohant utánam, utolért, és akkor nagyon megvert. Hosszú hajam volt, rátekerde a kezére, a karomat kicsavarta, lezuhantam a földre, rám térdelt, és ütött tovább, nagyon, eltörte az oldalbordámat.” „Nem akarta megerősöskolni?” „Lehet, hogy az lett volna a vége, öléssel fenyegetett, elő is rántotta a kését. Sikerkült dulakodás közben valahogy félrelöknöm, kivergődtem, és megpróbáltam elmenekülni. Szerencsémre, megpillantottam a közelben Beregi bácsit, aki a traktorjával dolgozott fent, a gyümölcsösben. Megin-dultam feléje, összeverve, törött bordával, de nem tudtam megszólalni. Az az ember, amikor meglátott, úgy megijedt, hogy nem tudta, mit kezdjen velem. Bőr kabát volt rajtam, az csupa sár, a hajam széjjelcibálva, nem tudtam megszólalni, csak mutogattam, merre ment. Beregi bácsi felszuszakolt a traktorjára, elindultunk a nyomába, az Arus-ágra, de elbújt valami szakadékba. Az Arus-ágon pont szembe jött velünk Erdei, az akkori alpolgármester. Ők ketten azonnal elindultak a támadóm nyomába, hogy üldözőbe vegyék, de ő

bevetette magát az erdőbe, nyoma veszett. Erdeiék telefonáltak a legközelebbi rendőrőrsre, a pelei milicistának, s az közölte velük, hogy ott is nyomoznak utána, mert a minap berontott a helybeli asszisztensnőnek a házába, ott is egy késsel hadonászott. Végül a rendőrség három nap múlva letartóztatta. Miután megtörtént velem ez az erőszakos támadás, már nem sokáig mentem Kínlódjfalvára, egy kicsit még jártam tanítani, amíg nem találtak helyettesítőt, egy frissen végzett, diplomás tanító személyében. A támadás nagyon megviselt, sokáig igen zaklatott voltam, a félelem nem múlt el bennem. Ahányszor megpillantottam egy-egy bajuszos fekete embert, mindig azt hittem, hogy a támadóm az. Alig tudtam visszatartani magam, hogy ne ordítsak, annyira rettegettem. Utána már nem tanítottam többet, a kollektív gazdaság irodájában találtam munkát, majd a néptanácshoz kerültem könyvelőnek. Onnan mentem nyugdíjba.”

Amikor aziránt érdeklődöm, hogyan érezte magát azután, miután nem kellett mennie többet a kínlódjfalvi iskolába, hiányzott-e a falu, felcsillanó szemmel, széles mosollyal válaszol: „Az az időszak a legjobb része volt az életemnek! Nem lehet felmérni az akkori gyerekek szeretetét, tiszteletét a tanító nénijük iránt, nem lehet összehasonlítani azzal, ahogyan a mostaniak viselkednek... A kínlódjfalvi felnőtteket is kedveltem, nagyon békés emberek voltak, a nyolc év alatt, amíg közöttük forogódtam, egyetlen összetűzésre sem emlékszem. Nagy ivászatok, része-



A négy éve lakatlan porta egy részlete

geskedő alkoholisták se voltak. Segítőkészeknek bizonyultak, odafigyeltek egymás gondjára-bajára. Volt ott egy nagyon szegény család, a Csokmaieék, a falu szélén laktak. Amikor Kínlódjfalvára vetődtek, akkor már négy apró gyerekük volt. Kemény tél volt akkoriban, és az egész család lebetegedett. Influenzajárvány lehetett, mind a haton az ágyban feküdtek. Úgy tessék elképzelni, a falubeliek naponta hordtak haza nekik ennivalót, kinek, miye volt, paszulyt, krumplit főztek, felváltva vitték az ebédet, ápolgatták őket, amíg fel nem gyógyultak. Miután beköltöztek Érszőlősrre, még két gyerekük született. Ők voltak a legnépesebb család, mellettük még Deákéknak volt ugyancsak hat gyermekük...”

Mivel tudomásom szerint nem maradtak fenn olyan régi fotográfiák, amelyek az egész falut vagy legalább egy részét megörökítették volna, jelzem, hogy szeretnék hallani valamit a hajdani falu kinézetéről, hangulatáról. Beszélgetőpartnereink bizonygatják, hogy bár nem alakultak ki hagyományos házsorok, a völgyhajlatokban vagy a halmokon emelt, egymástól távol eső, egy-egy kisbirtok közepére emelt porták, szétszórt tornácos épületek rendezett utcaképet mutattak, legfeljebb a már gazda nélkül maradt otthonok falain jelentek meg a lassú bomlás-omlás jelei. Anna asszony nem emlékszik arra, hogy a bekötőút torkolatánál, avagy a tanya-bokor szélén lett volna valamilyen irányjelző vagy falunévtábla, a jóval fiatalabb jegyző viszont, akinek nem lehetnek személyes emlékei a faluképről, bizonygatja, hogy igenis, a letérőnél volt névtábla, éppenséggel a falu nem hivatalos csúfneve, a Satu de Necaz, Kínlódjfalva szerepelt rajta. „Utcanév nem volt, minek lett volna? – mondja Ionel Şipoş. – A községközpontban sincsenek, csak házszámok. Maga az érszőlősi (nagypacali) út is nemrég még annyira silány volt, hogy a környékbeli románság körében elterjedt szólás szerint, ha valami nagyon rosszra sikeredett, arra azt mondták, hogy »e ca drumul Paţalului«, »olyan, mint Pacal útja«... A kövesút mellett volt egy gyalogút a sánc partján. Pénteki napon az emberek, asszonyok azon indultak tarisznyával a vállukon, vége-hossza nem volt a menetnek, mentek a margittai vásárra. Nemcsak Kínlódjfalváról, Érszőlősről, hanem Tasnád-bajomról is, pedig az még legalább tíz kilométerrel messzebb fekszik. Ment mindenki azon a rossz úton Margittára, akinek volt szekere, azon, még kettőt-hármat felvett a vásárra igyekvők közül. De volt olyan parasztember, aki inkább leszállt a

szekeréről, hogy az állatokat ne terhelje. Sűrűn járták Margittát, pedig valamikor a környék Szatmár megye Tasnádi járásához tartozott.” Anna asszony közbevetve pontosít, hogy három megye határának találkozási pontja volt ez a kistáj: „a tanyától, ahol gyermekkoromban laktunk, nem messze volt egy domb, azt mondtuk Határdombnak, az már Szilágyhoz tartozott.” Egy helynév emlegetése hallatán felhorgad bennem régi riporteri kedvteléselem, a helynévgyűjtő szenvedély. Érdeklődésemre Anna asszony némi jegyzői segédlettel sorolgatja: „Határrésznevek? Dülőnevek? Voltak, bizony, de már nem emlékszem, tudja a szél, hogy is hívták őket... Igen, volt fent a dombon az, amelyik Úsztatóhoz tartozik... a Kallós dülő, meg a Jáder dülő, Híri dülő, lent a Borsi dülő, a Bihari dülő. Több nem jut az eszembe...” A jegyző emlékeztet, hogy bár Kínlódjfalva már régóta Érszőlős külterületének tartozéka, a jelenkorig mégis Úsztatóhoz volt telekkönyvezve, katasztrális térképeken ma is annak a határában szerepel! „Egyik lelkiismeretes jegyző elődöm sietett felszámolni, bár még ketten lakták, a Somogyi házaspár. Akkor támadt nagyobb gubanc, amikor a választások következtek, akkor vették észre, hogy hol van Pädureni, eltűnt Pädureni...”

Mire visszaérünk a községházára, Beke László polgármester már vár bennünket. Felajánlja, hogy az ő szolgálati járgányával, egy strapabíró, négykerék-meghajtású Dacia Dusterrel vágjunk neki a terepnek. Beke László immár harmadik man-

dátumát tölti polgármesterként. Van mivel büszkélkednie, hiszen Érszőlős Bihar megye egyik legdinamikusabban fejlődő települése. Élhető, üdülőhangulatú hely. 2018-ban fejezték be az utcák aszfaltozását, kövezését, EU-s pályázattal több mint 18 kilométer mezőgazdasági utat építenek, ezek a külterületeket kötik össze a főúttal, s a gazdák rajtuk tudják megközelíteni a földjüket. Amerre haladunk, mindenütt van mit mutogatnia: az utcákat díszfák szegélyezik, új községi óvodát építettek, felújították az iskolát, Érszőlős és Szolnokháza művelődési házát, Csekenyén pedig újat építettek. Elkészült a víz- és csatornahálózat, szennyvíztisztítót, parkot, sportpályát és piacot építettek. Szatmár megyei szomszédjukkal, Szilágypérral ugyancsak EU-s támogatással megyeközi összekötő út épül. Erős civil szervezetük, az *Érszőlősért Egyesület*, melynek egyébként éppen a polgármester az elnöke, igen tevékeny, az egyesület talán legfontosabb megvalósítása a polgármesteri hivatallal karöltve működtetett délutáni iskola, ahol negyven kisdíákot étkeztetnek és pedagógusok közreműködésével foglalkoznak velük.

A községközpont két összenőtt település: Nagypacal és Kis-pacal egyesítése révén jött létre. A helységekre vonatkozó bűvárlásaim során Petri Mór *Szilágy vármegye monographiája* című széles ölelésű, négykötetes munkájában érdekes helytörténeti vonatkozásokra bukkantam a két Pacal helyzetét és egymással való viszonyát illetően. Bár már századokkal ezelőtt gyakorlatilag egymáshoz tapadtak, mégis volt olyan időszak, amikor más-más vármegyéhez tartoztak, mi több, a két falu lakossága sokáig ellenséges viszonyban élt egymással: „1721-ben tanúvallatás folyt arról, hogy Nagy-Paczal s Kis-Paczal mely vármegyékben van, továbbá, Nagy-Paczalnak s Kis-Paczalnak külön határa volt-e? Kitünt, hogy mindenkor külön határunk volt – közli Petri Mór. – A nagypaczali emberek összeveszvéen a kispaczaliakkal, egyik a másik határát nem merte átlépni. Nagy-Paczal Közép-Szolnokban, Kis-Paczal Kraszna vármegyében volt. Nagy-Paczalt s Kis-Paczalt a Cseres Galyfa és Baglyos sűrűje választották el. Kapi György Közép-Szolnok főispánja, abban az időben egy gonosztevőt exequaltatni akarván és kivívén, a kispaczali nemesség nem engedte a határunkba bevinni, hanem a két falu határa közt vették fejét a gonoszt tevőnek. Váradai szolgáját, a ki Kapi György szolgáját megölte, ítélték fővételre. Váradai kivont karddal gátolta meg, hogy

a kispaczali határon végezzék ki a szolgát.” Beke László szerint az ellentétek a két településrész között napjainkig megvoltak a fiatalság körében: ha netán a Margitta felőli kispacali legények átmerészkedtek a határt jelképező patakon a nagypacali lányokat kerülgetni, menten kitört a haddelhadd, és fordítva, ha a nagypacali legények stb. stb.

Odafelé menet Kínlódjfalvát a rosszabbik úton közelítjük meg. „Ide nem jutott a mezei út akcióból, ide nem kerülhetett a gazdák közlekedését megkönnyítő, aprókő- és szurokréteg biztosította burkolatból, mert... ez a határrész a mai napig nem Érszőlős, hanem Tasnádbajom tartozéka – magyarázza a polgármester. – Visszafelé majd a gyümölcsösön vágunk keresztül, ahol a gazdák önerőből javítottak a helyzeten.” Ahogy közeledünk a volt-nincs faluhoz, Károly bátyánk mocrogni kezd. Ahol mi riporterek legfeljebb jól megművelt, lankává szelídült halmokat látunk, némi világosabb-sötétebb foltokkal, ott számára a közelmúlt, a fantomfalu elevenedik meg: „Itt volt az első ház, a falu bejárata, odébb a temető, a Balla dűlő, a Mikó, egy zsidó családnak is volt itt szőleje, azt a tulajdonosról Kainnak hívták, lent az erdő mellett a Gajdár dűlő, meg a Kramer tanya, három ugyancsak zsidó fivéré volt, 500 holdas erdőbirtokkal, ezért az erdőséget is Kramer-erdőként emlegették.” Régente sokkal nagyobb területet boríthattak be az erdőségek, Petri Mórtól „tudom”, hogy a Kapiak által birtokolt „nagypaczali erdőre fogadott, s meg-



hízott sertésekből esztendőnként kétszázat hajtottak a vásárookra”.

Ahogy közeledünk a Somogyiak kísértetportájához, az út egyre rosszabb, egyre járhatatlanabb. Az agyagos talajt vízmosások árakai szabdalják keresztül-kasul, végcélunkhoz közelítve a terepjáró számára is áthághatatlan horhossá mélyülve megálljt parancsolnak. „Amíg volt ki éljen itt – bizonygatja Károly bácsi –, ez a földút sokkal járhatóbb volt, mi magunk vigyáztunk rá, fel volt osztva családonként, ki-ki önkéntesen kiásta, karbantartotta a maga vizesárok-részét.” Tudomásom szerint Somogyi Jóska bácsiék életében, amíg a felesége, Anna néni is megvolt, egyetlen újságíró kolléga fedezte fel e helyet: „Nemrégiben a Somogyi házaspárnak, Józsefnek és Annának még volt egy telepes rádiója –

írta 2005-ben Șerban Șerfezi, a *Bihoreanul* hetilap munkatársa. – Amióta a készülék elromlott, Somogyiéknek nincs hírük mindarról, ami az országban vagy a nagyvilágban történik. Nincs tudomásuk arról se, hogy a Vatikánban új pápát választottak, és úgy tudják, hogy még mindig Ion Iliescu Románia elnöke.” Egy bukaresti televízió stábjának két esztendővel a felesége elhunyt után zavarta meg Jóska bácsi remetenyugalmát, s ő egyáltalán nem volt elragadtatva fővárosi tévésektől. Mondogatta, hogy hagyják őt békén,

makacsul hajtogatta, hogy ő nem hajlandó innen kimozdulni, csak ha majd viszik. Se gyerekei, se unokái nem tudták rávenni az elköltözésre. Sose panaszkodott, késő öregségéig jó egészségnek örvendett, sose járt orvosnál, legfeljebb hetente egyszer begyalogolt Érszőlőstre, petróleumot, kenyeret, ezt-azt vásárolni. Somogyi József 2015 márciusában halt meg. Kisebb szenzáció kerekedett abból, hogy elhunytával Kínlódjfalva (Pădureni, Erdőtelep) Bihar megye első lakatlan településévé vált. Érdekes módon, a román média, néhány televízió, újság számára nagyobb hírértéke volt a halálesetnek, mint a magyar média számára. Helyszíni tudósításokban számoltak be az első bihari fantomfalvólétéről, a magyar lapok közül csupán a *Krónika* két munkatársa tudósított kisriportban arról, hogy „lakatlan maradt egy Bihar megyei település: az Érszőlős községhez tartozó Erdőtelepen a múlt héten hunyt el az utolsó lakos”. A kolléginák Beke László polgármestert bírták szóra, s ő elmondta: míg évtizedekkel ezelőtt mintegy harminc gazdaság alkotta az amúgy találóan Kínlódjfalva (Satul de Necaz) néven is ismert települést, addig 1970-re egyetlen ház maradt, így a közművesítés még elképzelés szintjén sem merülhetett fel. „De Jóska bácsi nem akart onnan elmenni, lokálpatrióta volt. Ügyes ember volt, állatokat tartott, kútúrassal foglalkozott, volt egy kis kovácsműhelye. Igazából mindenhez értett, ecsetelte a község előjárója, aki épp két hete látogatta meg a 81 éves idős embert, aki két éve vesztette el feleségét.”

A négy esztendeje lakatlanná vált porta látványa szívszorogató-lélekdermesztő élmény. A félrebillent áteresz, a megvakult ablakú vályogház, a rogygyant csűr, istálló, a foghíjas ketrec, a beomlott kút, a foszladozó méhes, a Somogyi házaspár több mint négy évtizedig tartó remetelétének romló-bomló díszletei. A gazverte udvaron, az elvadult kert göcsörtös fái alatt ennek a kettős magánynak szerinszerte szóródott kellékei: két öreg tekenő, egy vízfordó kártya, foltozott lavór, egy záváros láda, egy hitvány pohárszékasztal, egy öreg csobolyó, rozsdás kendertiloló – két élet megannyi, gazdag tárgyi emléke, s ha épen megőrződtek volna, akár egy kisebb tájmúzeumra való gyűjtemény is kitellett volna belőlük. És a ház elején a külön bejárható műhely titkait is érdemes volna szemügyre venni. Amennyire a homályos ablakon keresztül belátni, a falakon mindenféle mesterség szerszámai sorakoznak, ugyanis Somogyi József ezermester

volt a szó szoros értelmében. Kovácsolt, szekeret, szánt gyártott, javított, bútort eszkábált, s amire a legbüszkébb volt, a róla felcsipegetett emlékmorzsák szerint: kútúrassal is sikeresen foglalkozott. Nem akárhogyan: értett az úgynevezett varázsvesszők kezeléséhez, azokkal keresztül-kasul járva a terepet felfedezte, majd feltárta a föld mélyén megbúvó vízereket. A fáma szerint ritkán fogott mellé a varázsvessző-tudományával. Csak hát egyre fogyatkozott az igénylők, a friss vízre vágyók száma, mire beindult volna a kútúrakodás, nem volt kit forrással megajándékozni. A kútúrás néhány kelléke most ott árválkodik a mester saját beomlott kútja mellett...

Iharostanyán, melynek első okleveles, helynévként való említése 1913-as keltezésű, 1914-ben jelentek meg a rendkívül jutányos árú földek hírére az első, Nagyszalonta környékéről iderajzó hajdúivadékok és topánfalvi mócok. Bár hivatalosan Erdőtelepnek keresztelték, az úttalan, áram és víz nélkül életképtelen település hamarosan kiérdemelte a Kínlódjfalva nevet. Alig telt el fél évszázad első megülése óta, kezdtek elszállingózni az emberek. Hiába járta be Somogyi mester varázsvesszőivel a szelíd lankák között megbúvó portákat, hiába tett csodát, tárta fel a forrásokat, végül egymaga maradt az alig száz esztendőt megélt kisvilág hűségén... Amikor ő eltávozott az élők sorából, Erdőtelep kiérdemelte – Biharországban elsőként – a kihalt kísértetfalu rangot. De nem kell



messzire mennünk, hogy rábukkanjunk más településekre is, amelyek hamarosan osztoznak Kínlódjfalva sorsában: az ugyancsak Érszőlőshöz tartozó Csekenyén 57, a szomszédos Tasnádbajom tartozékai közül a legutóbbi népszámláskor Korbolytelepen 47, Hutatelepen 5, Ruzsatagon 4 lelket írtak

össze. Máskülönben csupán Bihar megyében jelenleg 26 településnek van száznál kevesebb lakosa. Fantomfalvaink egyre-másra sokasodnak...